

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

1959 • 50 • 2009

VIIES OSAKOND

OSAOTSUS

kaebuse nr 54091/08

VASTUVÕETAVUSE KOHTA

kohtuasjas Aleksei PERVUSHIN ja teised
vs Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (viies osakond), olles 29. septembril 2009. aastal kokku tulnud kojana, kuhu kuuluvad:

Peer Lorenzen, *esimees*,

Renate Jaeger,

Karel Jungwiert,

Rait Maruste,

Isabelle Berro-Lefèvre,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Zdravka Kalaydjieva, *kohtunikud*,

ja Claudia Westerdiek, *osakonnasekretär*,

võttes arvesse 20. oktoobril 2008 esitatud kaebust

ja olles nõu pidanud, on teinud järgmise otsuse.

ASJAOLUD

Kaebajad Aleksei Pervushin (esimene kaebaja), Irina Nagaitseva (teine kaebaja) ja Vladislav Voronov (kolmas kaebaja) on Eesti kodanikud, kes on sündinud vastavalt aastatel 1968, 1969 ja 1970 ning elavad Tallinnas. Kohtus esindab neid Tallinnas tegutsev advokaat A. Pilv.

A. Kohtuasja asjaolud

Kohtuasja asjaolud, nagu kaebajad need esitasid, võib kokku võtta järgmiselt.

Teine kaebaja on AS Kommiparadiis juhatuse esimees ja esimene ja kolmas kaebaja on eelmainitud aktsiaseltsi juhatuse liikmed. Äriühing tegeleb maiustustepoodide pidamisega erinevates piirkondades.

2. aprillil 2001 algatati kaebajate suhtes kriminaalasi maksudest kõrvalehoidumise süüdistuses. Süüdistuse kohaselt maksid kaebajad aktsiaseltsi töötajatele osa töötasust sularahas ning nad ei deklareerinud ega maksnud sotsiaalmaksu ega arvestanud eelmainitud töötasuosadelt maha tulumaksu.

6. veebruaril 2008 mõistis Harju Maakohus kaebajad süüdi. Kohus leidis, et aktsiaseltsi töötajate „isikukontokaartidele“ kantud teatud andmed viitasid summadele, mis olid välja makstud sularahas töötasuna; kõnealuseid summasid ei olnud deklareeritud ja neilt ei olnud makstud makse. Kohus toetus peamiselt süüdistatavate ja tunnistajate antud ütlustele, ekspertarvamusele ettevõtte raamatupidamise kohta, „isikukontokaartidele“ töötajate töötasude osas ja mõnede täiendavatele raamatupidamisdokumentidele. Kohus kuulas üle kaksteist tunnistajat. Kohtus avaldati kahekümne kahe tunnistaja poolt kohtueelse uurimise käigus antud ütlused. Kohus toetus eeltoodu osas kriminaalmenetluse koodeksi § 246 lõike 1 punktidele 2 ja 3, mille kohaselt võib tunnistajate poolt kohtueelsel uurimisel antud ütlusi avaldada, kui tunnistajatel polnud võimalik kohtuistungile ilmuda või kui nad keelduvad kohtuistungil ütluste andmisest või kui nende asukoht pole teada. Lisaks avaldati ka seitsme anonüümse tunnistaja poolt kohtueelse uurimise käigus antud ütlused vastavalt kriminaalmenetluse koodeksi § 246 lõike 1 punktile 4. Kohus märkis, et ta oleks võinud anda korralduse anonüümsete tunnistajate kohtulikuks uurimiseks neile menetlusosaliste poolt esitatud küsimuste alusel, ent kuna menetlusosalised ei pidanud seda vajalikuks, siis avaldati kohtueelse uurimise käigus antud anonüümset ütlused. Kaebajaid kohustati samuti maksma 2 198 630 Eesti krooni (EEK, 140 500 eurot (EUR)) riigile maksude maksmatajätmisega tekitatud varalise kahju eest.

Kaebajad esitasid kohtuotsusele apellatsioonkaebuse. Nad ei olnud rahul esimese astme kohtu poolse tõendite hindamisega ja nende arvates ei olnud kohtuotsus piisavalt põhjendatud. Nad väitsid, et kõnealused andmed viitasid boonuspunktidele „boonussüsteemi“ raames, mille puhul kavandati töötajatele maksta teatud summad välja tulevikus, aga tegelikke makseid ei olnud veel teostatud. Ainult marginaalne osa tunnistajatest väitis oma ütlustes, et osa nende töötasust maksti välja sularahas; enamik neist kinnitas „boonussüsteemi“ olemasolu. Lisaks mängisid kaebajate süüdimõistmisel kaalukat rolli anonüümsete tunnistajate ütlused. Samas anti tunnistajatele

anonüümsus ilma piisavate põhjendusteta, arvestades eelkõige, et kõnealuste tunnistajate turvalisus ei olnud kuidagi ohus.

6. mail 2008 otsustas Tallinna Ringkonnakohus jätta kohtuotsuse sisuliselt muutmata. Ringkonnakohus leidis, et esimese astme kohus tugines põhjendatult väiksema osa tunnistajate ütlustele, selgitades, miks nende ütlused olid usaldusväärsemad. Kohus tõstis anonüümsete tunnistajate osas esile asjaolu, et nad olid kaebajate alluvad ning seega oleks nende turvatunne olnud ohustatud. Igal juhul ei põhinenud vaidlustatud kohtuotsus üksnes anonüümsete tunnistajate ütlustele. Peale selle, isegi kui kõikide, sealhulgas anonüümsete tunnistajate, keda ei kuulatud üle avalikul kohtuistungil, ütlused pidanuks kõrvale jätma, oleks kaebajad olnud siiski võimalik süüdi mõista "isikukontokaartide", maksudeklaratsioonide ja kohtus üle kuulatud tunnistajate antud ütluste alusel.

7. juulil 2008 jättis Riigikohus kaebajate kassatsioonkaebused menetlusse võtmata.

B. Asjakohased riigisisised õigusnormid

Vastavalt kohtuasja eset puudutaval ajal kehtinud kriminaalmenetluse koodeksi § 79¹ lõikele 1 võis tunnistaja või temale lähedaste isikute julgeoleku tagamiseks rakendada nende anonüümseks jäämist.

KrMK § 243 lõige 8 sätestas, et kui kohus peab vajalikuks üle kuulata tunnistajat, kelle suhtes on rakendatud anonüümset, toimub see menetlusosaliste juuresolekuta nende poolt esitatud küsimuste alusel. Ütluste sisu avaldatakse kohtuistungil.

KrMK § 246 sätestas asjassepuutuvas osas järgmist:

“(1) Tunnistaja poolt kohtueelsel uurimisel antud ütlusi võib avaldada [...] järgmistel juhtudel: [...]

2) kui tunnistajal polnud võimalik kohtuistungile ilmuda või kui ta keeldub kohtuistungil ütluste andmisest;

3) kui tunnistaja asukoht ei ole teada;

4) kui tunnistaja suhtes rakendati anonüümset;[...]”

KAEBUSED

1. Kaebajad esitasid kaebuse konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel, väites, et kriminaalmenetlus oli põhjendamatult pikk.

2. Nad väitsid veel, viidates artikli 6 lõike 3 punktile d, et neil ei olnud võimalik küsitleda ise või lasta küsitleda tunnistajaid, kes andsid nende vastu ütlusi, millel põhines otsustaval määral nende suhtes tehtud süüdimõistev otsus.

3. Nad esitasid, toetudes artikli 6 lõikele 1, kaebuse ka tõendite hindamise ja süüdimõistvate kohtuotsuste ebapiisava põhjendatuse kohta ning väitsid, et nende väidetava õigusrikkumisega tekitatud kahju kindlaksmääramisel ei järginud kohtud Riigikohtu praktikat.

ÕIGUSKÜSIMUSED

1. Kaebajad leidsid oma kaebuses, et kriminaalmenetlus oli põhjendamatu pikk, toetudes konventsiooni artikli 6 lõikele 1, mis sätestab järgmist:

“Igaühel on [...] temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus [...] asja arutamisele mõistliku aja jooksul [...] õigusemõistmise volitustega institutsioonis.”

Kohus leidis, et tal ei ole käesoleva kohtuasja toimiku põhjal võimalik teha otsust eelmainitud kaebuse vastuvõetavuse kohta ning seega peab kohus kohtu reglemendi 54. reegli punkti 2(b) kohaselt teavitama kaebuse sellest osast kostjariigi valitsust.

2. Kaebajad leidsid oma kaebuses samuti, et neil ei olnud võimalik küsitleda ise või lasta küsitleda tunnistajaid, kes andsid nende vastu ütlusi. Nad tuginesid oma väidetes konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktile d, mis sätestab asjassepuutuvas osas järgmist:

Igaühel on [...] temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele [...] asja arutamisele [...] õigusemõistmise [...] institutsioonis.

3. Igal kuriteos süüdistataval on vähemalt järgmised õigused:

[...]

d) küsitleda ise või lasta küsitleda süüdistuse tunnistajaid, saavutada omapoolsete tunnistajate kohalekutsumine ja nende küsitlemine süüdistuse tunnistajatega võrdsetel tingimustel.“

Algatuseks märgib Kohus, et kuna artikli 6 lõike 3 punktiga d tagatud õigused kujutavad endast täpsustusi kõnealuse artikli lõikes 1 sätestatud õigusele asja õiglasele arutamisele, käsitleb Kohus kaebust tunnistajate küsitlemise võimaluse puudumise kohta nende kahe sätte valguses (vt otsus kohtuasjas *Meftah ja teised vs Prantsusmaa* [suurkoda], kaebused nr 32911/96, 35237/97 ja 34595/97, EIÕK 2002-VII, punkt 40).

Artikli 6 lõige 1 ja sama artikli lõike 3 punkt d sätestavad põhimõtteliselt, et kõik tõendid tuleb esitada kohtualuse juuresolekul asja avalikul arutelul, võimaldades vastuväidete ja küsimuste esitamist (vt paljude teiste hulgas 20. jaanuari 2009. aasta otsus kohtuasjas *Al-Khawaja ja Tahery v. Ühendkuningriik*, kaebused nr 26766/05 ja 22228/06, punkt 34, ja 28. veebruari 2006. aasta otsus kohtuasjas *Krasniki vs. Tšehhi Vabariik*, kaebus nr 51277/99, punkt 75). Sellest põhimõttest on erandeid, kuid need

ei tohi kahjustada kaitseõigusi; üldreeglina nõuavad artikli 6 lõige 1 ja lõike 3 punkt d, et süüdistatavale tuleb anda piisav ja sobiv võimalus küsitleda tunnistajat, kes annab tema vastu ütlusi, ja vaidlustada selle tunnistaja antud ütlusi, kas ütluste andmise ajal või hiljem (vt 15. juuni 1992. aasta otsus kohtuasjas *Lüdi vs Šveits*, seeria A nr 238, punkt 49).

Kohus on leidnud, et anonüümsete tunnistajate ütluste alusel tehtud süüdimõistmine ei ole alati konventsiooniga vastuolus (vt 26. märtsi 1996. aasta otsus *Doorson vs Madalmaad*, punkt 69, EIÕK 1996-II ja 23. aprilli 1997. aasta otsus *Van Mechelen jt vs Madalmaad*, punkt 52, EIÕK 1997-III). Ent artikli 6 lõige 1 koostoimes artikli 6 lõike 3 punktiga d sätestab, et ebasoodsad tingimused, milles kaitse peab töötama, peavad olema piisavalt tasakaalustatud kohtute järgitava menetlusega (vt ülalviidatud kohtuasi *Doorson*, punkt 72). Eeltoodust tulenevalt ei tohiks kaebajalt võtta võimalust kontrollida anonüümse tunnistaja usaldusväärsust (vt 20. novembri 1989. aasta otsus kohtuasjas *Kostovski vs Madalmaad*, seeria A nr 166, punkt 42). Lisaks ei tohiks ükski süüdimõistev otsus põhineda kas üksnes või otsustaval määral anonüümsetel ütlustel (vt näiteks ülalviidatud otsuseid kohtuasjades *Krasniki*, punkt 76, ja *Van Mechelen*, punktid 54-55).

Samuti leiab Kohus, arvestades oma otsuseid mitmete kohtuasjade puhul, et mis puudutab tuginemist tunnistaja ütlustele, mida ei saadud istungil, siis nõuab konventsiooni artikli 6 lõike 3 punkt d tunnistajate risküsitlemise võimalust ainult olukorras, kus kõnealustel ütlustel on peamine või otsustav roll süüdimõistva otsuse tegemisel (vt eelpool viidatud kohtuasi *Krasniki*, punkt 78). Viimasena leiab Kohus, et riigisiseste õigusnormide tõlgendamine ja kohaldamine kuulub eelkõige riigisiseste ametivõimude, iseäranis kohtute pädevusse (vt otsus kohtuasjas *Streletz, Kessler ja Krenz vs Saksamaa* [suurkoda], kaebused nr 34044/96, 35532/97 ja 44801/98, EIÕK 2001 II, punkt 49). Kohtu roll piirdub väljaselgitamisega, kas kohtumenetlus tervikuna oli õiglane (vt *mutatis mutandis*, 16. detsembri 1992. aasta otsus kohtuasjas *Edwards vs Ühendkuningriik*, seeria A nr 247-B, punkt 34).

Käesoleva kohtuasja puhul märgib Kohus, et kaebajate vastu esitatud süüdistustest ja riigisiseste kohtute otsustest ilmneb, et ametivõimud tuginesid "isikukontokaartidele", aktsiaseltsi maksudeklaratsioonidele ja mõningatele täiendavatele raamatupidamisdokumentidele, mille alusel määrati kindlaks deklareerimata ja tasumata maksude summad. Samuti viidati tunnistajate ütlustele; kokku mainitakse maakohtu otsuses neljakümne ühe tunnistaja ütlusi. Lisaks tugineti raamatupidamisksperti esitatud aktile, kes kuulati samuti kohtuistungil üle.

On tõsi, et ainult kaksteist tunnistajat kuulati üle avalikul kohtuistungil, kusjuures kahekümne üheksa – sealhulgas seitsme anonüümse – tunnistaja poolt kohtueelse uurimise käigus antud ütlused avaldati. Kohus märgib, et kõnealuste tunnistajate ütlused avaldati kriminaalkoodeksi § 246 alusel, mille kohaselt võib seda teha, kui tunnistajatel pole võimalik kohtuistungile

ilmuda või kui nad keelduvad kohtuistungil ütluste andmisest või kui nende asukoht pole teada või kui nende suhtes rakendatakse anonüümsust. Kohus märgib samuti, et ringkonnakohus ei nõustunud oma otsuses kaebajate väitega, et mõnede tunnistajate suhtes rakendati anonüümsust põhjendamatult, leides, et süüdistatavate alluvatena oli kõnealustel tunnistajatel piisav põhjus kartmiseks. Lisaks oli kaebajatel võimalik esitada küsimusi tunnistajatele, kelle isikuid ei paljastatud vastavalt kriminaalmenetluse koodeksi § 243 lõikele 8, aga nagu maakohus märkis, ei kasutanud kaebajad seda võimalust. Kohus on arvamusel, et kuna kohtuistungil avaldati nende tunnistajate ütlused, kes istungil ei osalenud, oli kaebajatel võimalus vaidlustada nende ütluste sisu, andes eelkõige veenva selgituse “isikukontokaartidele” kantud andmete ja “boonussüsteemi” üldise toimimise kohta. Riigisiseste kohtute hinnangu kohaselt kaebajad seda ei teinud.

Kohus võtab arvesse kaebajate väite, et enamik tunnistajatest, kas neid siis kuulati kohtus üle või mitte, kinnitasid “boonussüsteemi” olemasolu või vähemalt eitasid oma töötasu osalist väljamaksmist sularahas. Siiski võtab kohus arvesse ka asjaolu, et ringkonnakohus ei nõustunud oma otsuses tunnistajate ütluste hindamisel kaebajate tuginemisega kvantitatiivsele elemendile ja märgib, et riigisisest kohtud pakkusid põhjalikku selgitust selle kohta, miks nad omistasid suuremat tähtsust väiksema osa tunnistajate ütlustele – kaasa arvatud kaks tunnistajat, kes kuulati üle avalikul kohtuistungil – kelle ütlused kinnitasid dokumentaalseid tõendeid. Peale selle leidis ringkonnakohus, et isegi kui jätta kõrvale kõik kaebajate poolt vaidlustatud tõendid, oli nende süüdimõistmine ikkagi võimalik “isikukontokaartide”, maksudeklaratsioonide ja tunnistajate poolt kohtus antud ütluste alusel. Riigisiseste kohtute otsustest nähtub, et nad omistasid tähtsust ka süüdistatavate võimetusele anda lõplikke ja ühtseid selgitusi “boonussüsteemi” üksikasjade kohta.

Võttes arvesse käesoleva kohtuasja asjaolusid kogumis, ei leia Kohus mingit alust arvata, et see osakaal, mille kohtud andsid kaebajate süüdimõistmisel nende tunnistajate ütlustele, kellele nad küsimusi esitada ei saanud, oleks vastuolus konventsiooni artikli 6 lõigetes 1 ja 3 sätestatuga.

Eeltoodust järeldub, et käesolev kaebus on selgelt põhjendamatult ja tuleb konventsiooni artikli 35 lõigete 3 ja 4 alusel jätta läbivaatamata.

3. Kaebajad esitasid kaebuse ka riigisiseste kohtute poolt läbiviidud tõendite hindamise peale konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel. Nad olid arvamusel, et süüdimõistvates otsustes toodud põhised olid ebapiisavad ja kohtud ei järginud Riigikohtu praktikat.

Kohus, tuginedes väljakujunenud kohtupraktikale (vt muude otsuste seas otsus kohtuasjas *García Ruiz vs Hispaania* [suurkoda], kaebus nr 30544/96, EIÕK 1999-I, punkt 28), leiab, et maakohtu ja ringkonnakohtu otsused olid piisavalt põhjendatud. Kohtud selgitasid, miks nende arvates ei olnud kõik tõendid võrdselt veenvad. Mis puutub väidetavasse Riigikohtu praktika

arvestamata jätmissse, siis märgib Kohus, et riigisisesed kohtud viitasid ka kaebaja poolt välja toodud Riigikohtu lahendile. Eelmainitud asjaoludest lähtuvalt ja märkides, et tal on üksnes piiratud pädevus riigisiseste kohtute väidetavate fakti- või õigusvigade hindamiseks, ei ole Kohtu arvates kõnealuse küsimuse puhul mingit alust olla riigisiseste kohtute seisukohast erineval seisukohal. Kohtu arvates ei ilmne käesoleva kohtuasja puhul, et oleks rikutud kaebajate õigust õiglasele kohtulikule arutamisele.

Kohus järeldeb, et ka kaebuse kõnealune osa tuleb tunnistada vastuvõetamatuks kui selgelt põhjendamatu vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

Sellest lähtuvalt Kohus ühehäälselt:

Otsustab lükata edasi kaebajate kriminaalmenetluse pikkust käsitleva kaebuse läbivaatamise;

Tunnistab kaebuse ülejäänud osas vastuvõetamatuks.

Claudia Westerdiek
Sekretär

Peer Lorenzen
Esimees